

Воробей П.А.,

професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор академік АНВО України, віце-президент МАОН

Перспективи та реалії законодавства про кримінальну відповідальність

Будь-яка суспільно-економічна формація характеризується своїми суспільними інституціями, відповідним рівнем розвитку економіки, культури, громадської свідомості (правосвідомості). Теорії і практиці кримінального права у будь-якій історичній епосі притаманна своя теорія і практика захисту, охорони цього суспільства від порушень умов його існування. Сутності справи не змінює використання при цьому деяких загальних положень теорії попередніх епох. Слід використовувати все те, що необхідне для захисту нових суспільних інтересів. Все, що може нашкодити цим суспільним інтересам, взагалі, не повинно братись до уваги.

З моменту проголошення державної незалежності України 24 серпня 1991 року наше суспільство вступило в епоху свого нового історичного розвитку. Уже на відповідному правовому рівні проводяться і плануються деякі суттєві економічні і політичні перетворення. Разом з тим, вони ще далекі від всебічного забезпечення суспільства нагальним потребам сьогодення. Будь-які радикальні зміни в сучасному суспільстві неможливі в умовах беззаконня, громадського хаосу. А тим більше, це стосується України, де на її сході йде війна, і замість того, щоб зміцнювати економічну складову держави, доводиться виділяти величезні людські та матеріальні ресурси для захисту державного суверенітету та територіальної цілісності.

Лише на ґрунті законодавства, яке збудоване на передовій теорії, можливе забезпечення законності та правопорядку. Без належного теоретичного обґрунтування законодавство неспроможне виконати свою суспільну роль, виконати поставлені перед ним завдання. Підтвердженням цього є практика законотворчості і правозастосування останніх років. Законодавець постійно дублює законодавчі акти, вводячи в дію все нові й нові, в той час, коли не виконуються або неналежним чином виконуються аналогічні, чинні акти. Причиною цього є те, що ми не маємо кримінально-правової стратегії. Закон про кримінальну відповідальність внаслідок такої законодавчої практики перевантажився нормами про відповідальність за діяння, які за своєю сутністю не досягають ступеня суспільної небезпечності злочину, а також наповнився нормами, що дублюють або повторюють одна одну. До таких статей слід віднести ті, що мають значки-індекси в КК України. Таким кодексом користуватись складно, не говорячи вже про пересічного громадянина, який, головним чином, призначений для нього. В Кримінальному кодексі України постійну плутанину в його застосуванні створюють його структурні елементи. Немає єдності в побудові його окремих розділів, статей і окремих норм. Такі недоліки створюють не тільки незручності в користуванні законом, а й не забезпечують єдності і задовільної повноти кримінально-правового регулювання. Як наслідок, завдання, які поставлені перед законом про кримінальну відповідальність, не виконуються, правопорядок не забезпечується. Законодавець ставить перед законом про кримінальну відповідальність непосильні, нездійсненні завдання. А це відбувається тому, що немає належної правової теорії. На практиці це призводить до того, що такі норми закону не діють [3; 4].

Сьогодні не діють не тільки окремі статті, але й окремі норми. Прикладом такої бездії є ст. 175 Кримінального кодексу України. Десятки, а може сотні посадових осіб місяцями не виплачують працівникам заробітну плату, залишаючи їх без хліба, а випадки притягнення до відповідальності винних осіб немає або практично немає.

Приймаючи закон, наш законодавець надає йому лише потенцію до дії, до чинності, тобто лише можливість його застосування, реалізації. Закон починає діяти лише тоді, коли виконавці закону перетворюють цю законодавчу можливість в дійсність, коли вони почнуть його виконувати, реалізовувати. Закон ніколи не буде діяти без його виконання, застосування, а лише буде існувати мертвим на папері.

Засоби масової інформації широко і повно висвітлюють грубі і поширені порушення законів. Сьогодні в державі нарівні гостра необхідність виробити такі заходи, засади побудови і застосування законодавства, які б гарантували його виконання та дотримання, зводили б до мінімуму грубі його порушення, а в крайньому випадку, зробили б їх неможливими або винятковими.

Лише правова теорія, її стан і рівень розвитку може бути головним засобом досягнення такої мети. В останні десятиліття правова теорія і кримінально-правова, в тому числі, майже не розвиваються. Кудись зникла здорова творча дискусія, майже не стало творчої думки. Як кажуть, кожний тягне на себе покривало. А коли виникає питання відповідальності, починаються відхрещування, відговори і т.ін. Авторитарні оцінки і вказівки лідерів партій, блоків, фракцій стали незаперечними істинами, що підлягають лише пропагуванню, коментуванню, підтримці і схваленню. Це вкрай негативно відбивається на стані і розвитку суспільної думки, суспільних наук, їх ролі у суспільстві. Якщо взяти кримінально-правову науку, то вона стала в'яло дрімаючою. Сьогодні мають перевагу коментарі, різноманітні наукові статті без будь-яких самостійних, серйозних висновків і пропозицій, а наука кримінального права від такої діяльності лише втрачає. І як наслідок – недоліки у розробці теорії, певний застій у науці потягли за собою численні недоліки в правотворчій і правозастосовній діяльності.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України 2001 року (офіційний текст) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України /Д.С.Азаров, В.К.Гришук, А.В.Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М.Джужі, А.В.Савченка, В.В.Чернея. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – 1064 с.
3. Коржанский М.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны. – М., 1980, С. 182.

4. Иванов Н.Г. Нужны ли “мертвые” нормы в уголовном праве? // Сов. государство и право. – 1988. – № 9. – С. 89-90.